

Morilec.

Spisal Samo Vasiljev.

Vrbi je zazvonilo „ave Marijo“; prijazni zvoki srednjega zvona so zamolklo zadoneli skozi kuhinjsko okence Brdničine hiše, ki je stala prav na koncu vasi.

Stara Brdnica je slonela ob širokem ognjišču, na katerem je gorelo z visokim plamenom suho bukovo vejevje, ter kuhala večerjo. Ko je začula zvonjenje, se je naglo prekrižala ter sklenila roke v vročo molitev. Molila je šepetaje in med šepetanjem se ji je izvil zdajpazdaj bolesten vzdih... Črez dolgo, ko so že utihnili večerni zvonovi in se je jelo skozi okence čimdalje bolj mračiti, a na ognjišču čimdalje žarnejše plamteti, je šele končala ter prijela za dva velika začrnela lonca, ki sta stala tik ognja.

Ta hip so se začuli zunaj v veži težki koraki in skoro se je pojavila na kuhinjskem pragu visoka mladeniška postava, ki se je morala globoko upogniti, da ni zadela z glavo ob robati tram nad pragom.

„Dober večer, mati!“ je velel nizek glas.

„Bog daj, Janez!“ je odgovorila tiho starka.

„Bode večerja kmalu gotova?“

„Je že gotova . . . Si pokosil oni zadnji del senožeti?“

„Pokosil!“ . . .

„Prižgi svetiljko! Tja na krušnico sem jo postavila prej popoldne, ko sem ji bila prilila!“

Dolgorasli Janez je stopil s praga h krušnici, stoječi takoj pri vhodu ob steni, še vedno malce upognjen — kajti tudi kuhinjski strop je bil zanj prenizek — potegnil z žveplenko, ki jo je našel v telovniškem žepu, ob hlačnico in prižgal polagoma malo svetiljko, ki je sedaj jasno zabrlela v mračne, neznatne kuhinjske prostore . . .

„Nevihta se bliža . . . mati! Prišla bo od južne strani! Nemara bode prav besna!“

„Nevihta . . . nevihta . . .“ je vzdihnila zamišljeno in bolešno ženica, ki je bila vzela med tem raz zgornjo polico ob nasprotni steni vstric ognjišča dvoje malih skled ter izlila v prvo iz črnega

lonca mlečno kašó, v drugo pa stresla iz enake posode nekaj neolupljenih krompirjev. Nato pa je dejala: „Janez, ti pojdeš s svetiljko naprej, a ne zabi še hleba z nožem na spodnji polici! . . . Ognja ne bom gasila na ognjišču, ti konci in ostanki vejic itak takoj pogore . . . Zdaj pa pojdiva!“

Janez je molče ubogal ter stopal naprej v vežo in skoz to v prostorno sobo nasproti kuhinje; mati mu je sledila s skledama, ki ju je držala posamezno v rokah, ker nista bili veliki ter tudi ne preveč obloženi . . .

Črez nekaj trenutkov sta sedela mati in sin ob zastareli jesenovi mizi pri večerji; slednji je slastno užival borno jed, starka pa je zajela le parkrat po daljših presledkih, potem pa položila žlico na mizo.

Sin se je ozrl pozorneje v mater ter opazil vase vprt, tožen, nemiren pogled.

„Kaj vam pa je? . . . Zakaj ne jeste?“

„Ne morem!“

„Ali vam ni dobro?“

„Nič mi ni — prav nič! . . . Le jej — Janez!“ Po teh besedah si je odrezala starka košček kruha ter ga jela žvečiti.

Šele sedaj se je spomnil mladenič, da manjka nečesa na mizi, ter vprašal takoj, čudeč se: „Kje pa je nocoj kislo mleko?! Zakaj si vendar ne vzamete latvice iz shrambe . . . Vsak večer jeste mleko in to je celo vaša najljubša jed!“

„Nocoj ni več mleka — Janez!“

„Kako to?“

„Ako bi ti maral zanj, bi bila pač šla ponj k sosedi Opekarici. Meni je pa itak vseeno.“

„Toda, kako je to, da nimate nocoj mleka?! Krava vendar še dosti molze!“

„Mleko je pojedel danes popoldne — tvoj stric! Dala sem mu ga, sicer ne bi mu bila mogla z ničimer postreči!“

„Kateri stric je bil tu?“

„Stric Peter, mlajši brat tvojega rajnega očeta, ki je oženjen daleč doli na Dolenjskem — tam nekje za goro Kumom . . . Oh, vselej pozabim ime onega kraja! . . . Rad bi bil tudi tebe videl in poznal, saj se nista videla itak nad dvajset let! Ti se ga seveda več ne spominjaš, saj si bil takrat, ko je bil zadnjič tu ob smrti očeta tvojega, komaj petleten otročiček! . . . Tudi mene je ta stric težko spoznal — kakor jaz njega! . . . No, to pot se mu je mudilo

na božjo pot gori na Brezje, kamor se je obljubil peš, ko mu je žena nevarno obolela; ob povratku pa se zopet oglasi ter pomudi dalj časa pri nas, saj ga vodi pot zopet tod mimo. In tedaj ga boš videl! . . .“

Janezu, ki je bil molče poslušal, se je jela skoro upirati jed.

Starka je to opazila ter zašepetala po kratkem odmoru skrivnostno in boječe: „Janez! Čuj me! Sedaj ti moram pa še sporočiti nekaj — prav zate posebno važnega!“

„Za-ame važnega?! . . . No, radoveden sem pač!“

„Da, nekaj važnega — povsem resničnega, kar te bo nemara močno zadelo! . . .“

Sin je pogledal široko v mater. „Govorite vendar!“

„Ni še dolgo, ko sem te vnovič in resno svarila pred ono . . . ono črno punco — Lisjakovo služkinjo, ki je prišla pred par tedni v našo vas . . . Predobro veš, da mi je bilo ono dekle s tistim lisičjim pogledom in tistim neminljivim, prilizljivim in sladkim smehljanjem od hipa, ko sem jo videla prvič, — zoprno. V njenih očeh, v njenem obrazu nisem zapazila nikdar nič dobrega. In zato sem te svarila, Janez, ter te prosila na vse mogoče načine, da se odvrneš od nje, izmotaš iz njenih mrež, sicer . . . sicer . . .“

V mladeniču se je dvignila pri imenovanju Lisjakove služkinje hipoma silna jeza ter mu zagorela žarko v očeh, nad katerimi so se namršile goste obrvi; v obličje se je zlila temna rdečica in desnica, ki je stisnila krčevito držaj lesene žlice, je zagnala sedaj z vso silo to žlico ob rob kašnate sklede tako narodno, da je odskočila naravnost starki v obraz. „Že zopet ta prokleta stara pesem!“ se je izvilo med tem pridušeno iz fantovih ust.

Starka je osupnila, ko je začutila udarec žlice na lice, zatem se je pa razgnevila tudi ona in besede so ji kar bruhale iz ust: „Fant, — fant, ali si brezumen?! Ali blazniš?! Ali se tako vede sin proti svoji materi?! Ne poznam te, ne poznam te! . . . Ono nesramno dekle ti je zmedlo pamet — zmedlo ti jo je!! Ali jaz vem še nekaj, še nekaj — in to ti bodi v plačilo, da me nisi hotel poslušati nikdar . . . Ta punca ima še nekaj, veš, nekaj, kar . . . Ti misliš, da imaš nedolžno dekle, pa . . .“

Kakor strela z jasnega neba so zadele mladeniča zadnje materine besede. Nekaj hipov je sedel na mestu kakor kip, trd, brez življenja. Široko odprte oči so buljile topo v mater, obličje njegovo pa je prebledelo kot zid . . . Toda kmalu se mu je zalilo zopet s krvjo, iz oči so jele švigati grozeče bliskavice in srdito je

udaril s svojo ogromno, močno pestjo ob mizo, da je odskočilo kvišku, kar je bilo na njej. „To ni res! — To je — laž!“ je vzkliknil nato divje na ves glas, planil s stola ter se zravnal težko sopeč ob mizi, materi nasproti.

Nehote se je dvignila tudi ona. Izprva se ji je bil sin celo zasmilil, ko je opazila nepričakovano silni vpliv svoje zadnje besede, in skoro bi mu bila že privoščila tolažilno besedo. Ko pa je začula sedaj, da imenuje Janez njeno novico — laž, je povzela s tresočim se, a mirnejšim ter nekako slovesnim glasom: „Sin — sin, jaz se ne lažem! Ne — jaz se ne lažem, jaz ne poznam laži! . . . In stric, ki mi je to povedal, se tudi ni lagal! . . . Ko se je poslavljaj že pozno popoldne ter mi podajal roko pred hišo, je peljala mimo naše hiše ta nesrečna punca v vozičku buče s polja. Stricu se je takoj dozdevala znana, pogledal jo je pozorneje ter jo spoznal. Zašepetal mi je takoj, da je doma v bližini njegove domačije, zašepetal mi njeno ime, da je — Jernač — Jernej — Jernejkova Manica . . . ali kako že; hišnega priimka, ki ga je imenoval stric, se že zopet prav ne spomnim! . . . Sicer je pa to vseeno! . . . Na svoje oči sem videla, da je spoznala strica tudi ona; saj je zardela kot kuhan rak, ko se je približala hiši, povesila glavo, se ozrla v stran in urno je peljala voziček, ki ga je vozila prej prav po polževo. Tudi pozdrava ni bilo iz njenih ust; sicer mi vošči kar trikrat dober dan ali dober večer ali kar si že bodi ter se mi nasmehlja prilizljivo in tako sladko, da bi se še nemara stopila v sladkosti, ako ji ne bi pokazala vselej o pravem času svojega hrbta! . . . Toda ne smeš misliti, da veš že vse! Stric mi je povedal tudi, da so jo pognali starši z doma! . . .“

Janez, ki je poslušal kakor v sanjah starkine besede, je omahnil onemogel na stol, se naslonil na mizo ter zakril obraz z rokami. Nekaj časa se ni ganil. A naenkrat je skočil zopet kvišku, zgrabil za klobuk in hotel iz sobe.

Brdnica se je močno vznemirila: „Ostani, Janez! Ostani! Kam hočeš?! . . . Zopet k dekletu, k temu ničvrednemu dekletu?! . . . Janez!“ Ko pa je bil sin že blizu vrat, se je pognala urno, kolikor so ji dopuščale noge, za njim ter se oprijela z obema rokama njegove suknje. „Ostani! Prosim te! Ostani! Ubogaj me, usliši me . . . mater svojo! . . . Ali se ne bojiš četrte božje zapovedi . . . ali se ne bojiš Boga?! . . . Sin — sin, Bog te bo kaznoval . . . kaznoval te bo! . . .“

A sin se je izvil iz materinih rok, planil v vežo in iz veže v temno noč . . .

Sedaj je šinila starki hipoma tolažilna misel v glavo: „Morda pa pohiti vendar samo na kozolc tik hiše, na katerem sedaj po leti navadno spi!...“ Toda vseeno je hitela za njim v vežo; tu pa se ji je zazdelo, da ni zavil na desno, kjer stoji kozolc, temveč ravno v nasprotno stran. Drobnela je do hišnega praga, obstala na njem ter začela klicati na vso moč s svojim slabotnim glasom: „Janez! Janez! Vrne se! Prosim te! Usmili se me . . . starke! Janez!...“

Nenadoma se je močno zabliskalo in moška postava se je začrtala v jasni električni luči že precej daleč od hiše na beli poti, ki je tekla v notranjo vas.

„Janez! . . . Vrne se! Vrne se! . . . Čuješ? . . .“

Klici so zamrli v otlem gromu, ki je skoro sledil žarnemu blisku . . . Od juga sem je potegnil veter s krepkim sunkom . . .

Zabliskalo se je vnovič in hipni, ostri sijaj je razgrnil Brdnici ob nasprotni strani poti par korakov od hiše — malo znamenje sv. Barbare. Ječeč se je opotekla s praga in padla pred svetnico na kolena: „Oh, prosi zame . . . prosi zanj, da se vrne skoro! . . . Oh, prosi . . . in reši . . . reši me teh strašnih skrbi — o sveta . . .“ Grenke solze so ji jele kapati raz veli lici.

In zabliskalo se je zopet in zopet in vsakemu blisku je sledilo vedno jačje grmenje. Veter se je čimdalje bolj krepil in kmalu so jele padati z oblačnega neba na klečečo, molečo ženo velike kaplje, spočetka redke, a čimdalje gostejše in gostejše; naposled se je ulilo curkoma.

Ona pa je molila in molila . . . Vendar se ni mogla več dolgo vzdržati. Vsa premočena se je vrnila slednjič v sobo, tavalala k postelji svoji, nad katero je visel nizko ob steni na žrebljičku stari obrabljeni molek . . . tavalala ž njim v „sveti kot“, v katerem se je dvigalo sv. razpelo, in se zopet zgrudila na kolena. Med šepetanjem molitve se je ozrla zdajpazdaj s strahom proti nizkim vratom. —

Toda vrata se niso odprla in Janeza ni bilo. Kot edini pozni gost je sedel trd in mrk v vaški krčmi ob dolgi, od raznih pijač politi mizi ter praznil kozarec za kozarcem. Visoka, starikava svetilnica brez senčila, ki je stala pred njim na mizi, mu je svetila v razgreti obraz.

Dasi je bil na videz miren, vendar je vse vrelo v njem. Materine besede, ki so mu razodele ono kruto vest o Manici, so mu zvenele po ušesih venomer; toda nikakor jim ni mogel verjeti, čeprav je čutil, da se mati ni lagala. Vstajali so mu razdvajajoči dvomi, črne slutnje, pred dušnimi očmi pa mu je vstajala mala, brhka po-

stava Manice . . . nje temna, žametna polt . . . živo, a vendar sramežljivo - nedolžno smehljajoči se ogleni očesci . . . In krčilo se mu je v hudi boli srce, izvijali se globoki, naporni vzdih.

Manica, ta sladka, nežna deklica — propala? . . . Ali je to mogoče? . . . Ta mala, ljubka stvarca . . . to dete naj bi bilo že —? Ah, grozno! . . .

In pil je in pil strastno in naglo kozarec za kozarcem, kakor bi iskal v vinu edine utehe, edine pomoči.

Toda kaj, ko bi se bil pa stric vendarle motil! . . . Ah, da, motil se je! Manica ni bila tista! Stric je Manico grdil — po nedolžnem! No, mati mu je seveda takoj z največjim veseljem verjela, saj je obrekoval njo, ki jo črti z vsem bitjem, ker je — uboga služkinja.

Čimdalje bolj razvneta domišljija mu je slikala čimdalje nedolžnejši obrazek nad vse ljubljene devojke.

A kaj poreče — kaj poreče revica, ko izve vsa ta gnusobna, krivična natolcevanja?!

Videl je že, kako jo presune ta strašna vest, kako brezmejno žalostno omahne nje drobna glavica, kako bridko, pretresljivo ihtenje pretrese nje nežno telo. Ah, in solze . . . solze . . . Ne! . . . teh ni mogel videti in jih ni mogel! . . . Prevzemati ga je jelo globoko sočutje ž njo in s sočutjem se je razvnemal divji srd na ono podlo obrekovanje, na strica Petra, na mater . . . Pri tem pa je pil in vino mu je netilo plamen gneva, da je vzplapolal tem siloviteje . . .

„Dekle je — nedolžno! . . . Nedolžno! . . .“ je siknil naposled razjarjen skozi zobe. „To je nesramno obrekovanje — nesramna laž!“ In vzdignil je pest ter udaril ž njo trdo ob gostilniško mizo kakor nedavno poprej ob domačo.

„Ho-o-o, fante! Pobijaš muhe? . . .“ je zagodel zdajci z nizkim basom tolsti krčmar Žabica, ki je dremal na klopi ob peči in ga je sedaj zbudil Janezov udarec iz dremeža. „Ho-o-o! . . . Zunaj besni nevihta in jaz . . . in jaz sem menil prvi trenotek, da je — treščilo v sobo! . . . Ho-o-o Da bi te —! . . . Pa močno pest imaš . . . močno! No, fante . . . no! . . . Kaj pa tako ježno gledaš? . . . Slabe volje si, se mi zdi! Ej, premalo si ga še pil, premalo! Še en litrček, kaj ne, da boš boljše volje . . . da boš zdrav?! Ta ti nemara izžene vse slabe duhove! Ho-o-o! . . . še en litrček!“ Žabica se je približal, sopihajoč kakor star kovaški meh, špoštljivo k Janezovi mizi, vzel ravnokar izpraznjeno litrsko steklenico in se zibal počasi iz sobe, da bi jo napolnil tretjič.

Janeza pa se je polastilo sedaj naenkrat silno, nepremagljivo hrepenenje po krasni ljubici. Začutil je, da mora k njej, mora takoj, naj že divja nevihta, naj se bliska in treska, naj se že upre zoper to vse . . . zemlja, pekel, nebo . . . Urno se je dvignil, izvlekel iz žepa denar, ga vrgel po mizi ter planil proti vratom . . .

Zunaj ga je sprejela besneča nevihta. Ogromni curki dežja, s katerimi se je poigraval ljuti vihar, so lili ter škropili od vseh strani nanj, žareči bliski so mu razsvetljevali pot, nad njim pa je srdito udarjal med tuljenje vihre bobneči grom.

(Konec prih.)

Iz večernih ur.

Šekini posut je vesoljni azur.
Prišla si, ah, tu si že ura večerna.
Aleja je prazna . . . pod tiho platano
tam čaka me ljubav neizmerna.

Proč misli prešestne in proč jaz sam!
Moja lica bledé od srebrne koprene.
Glej v srcu mojem razpaljeno strast,
glej mi v duši viharje strupene!

Nedogledni vsemir in gričev vsakter,
z mesečine je srebrom vsa zemlja pokrita.
Idi, ljubica, proč, glej, tiha je noč,
v črno haljo aleja zavita.

Proč, o proč, glej, krog se zazibal je log
in cvet, širni svet v zadivljene sanje.
Le potok se ne zmeni, šumi in se peni,
zapodí se v tolmun, drevi se v kotanje.

Proč, o proč! Ah ne, ne . . . daj, privij se, postoj,
saj jaz jug ti bom topli in žgoča ne slana!
Ti ljubezni si hram, jaz bom zrec najzvestejši,
pa na vek ti bom pel: hozijana!

Fran Valenčič.

Morilec.

Spisal Samo Vasiljev.

(Konec.)

mladenič se ni menil za brezobzirno razdivjanost prirodnih sil, temveč je dirjal slepo dalje. Toda čimbolj se je bližal Lisjakovi hiši, tem bolj je pojemala hitrost njegovih nog. Okrog srca, ki mu je bilo zaigralo v sladkem, neodoljivem koprnjenju po ljubavi, mu je jelo postajati nenadoma nekako tesno.

Vendar ga je gnalo naprej . . . Kmalu je obsvetil blisk v bližini pred njim zidano, enonadstropno Lisjakovo hišo. Kakor po navadi je krenil s poti v stran ter zavil proti obstranskemu, pritličnemu oknu svoje ljubice — Lisjakove služkinje.

V tem je hipoma postal. Zazdelo se mu je, da ga je zaklical med glušočim razsajanjem nevihte drhteč, mil glas . . . Ali je to Manica?! . . . Ga je li že začutila?! . . . In zopet se je javil med neumornim vršenjem in bobnenjem isti glas, a še milejši, sladkejši, in to pot je čul razločno: „Si ti — Janez?“

„Da!“ je jeknil takoj zamolklo in nepremagljiva moč ga je pognala urno k oknu.

A pri oknu ni ugledal Manice in lopatice v vetrnicah so bile zastrte povsem. Za Boga . . . kaj pomenja to?! . . . „Manica!“

Nobenega glasu, nobenega sledu o deklici.

Črez hip je jel trkati na lopatice, jih skušal odpreti ter vzklikal v rastočem razburjenju čimdalje glasneje: „Manica! Manica! Čuješ?! Odpri!“

Slednjič se je vendar zganilo, toda ne pred njim v oknu, temveč — o čudo! zunaj za njim in v trenutku je začutil tesen objem toplih rok okrog vratu in v uho mu je dahnilo tiho, skrivnostno in mehko: „Tu sem!“

Ves presenečen je vztrepetal po vsem telesu in se v naglici obrnil, sedaj pa sta zadeli vroči ustni na njegovo lice in takoj zatem je čul zopet ono skrivnostno šepetanje: „Tu sem! Oh, kako sem srečna, da si prišel, ljubček ti moj! Nisem mislila, da prideš nocoj! . . . Sedaj pa brzo . . . brzo od tod v — drvarnico! . . . Oh, ta strašna nevihta! . . . O joj, kako lije dež! Vsa sem že mokra! — Brzo pod streho! Brzo . . . brzo! . . .“

Janezu so zastale besede v grlu in nem je ostal na mestu — brez zavesti, brez moči.

„Za božjo voljo, Janezek! Kaj pa misliš?! . . . V drvarnico, v drvarnico! . . .“ In roki, ki sta se bili odmaknili od mladeničevega vratu, sta se oklenili rahlo njegovega pasu ter ga potegnili za seboj.

Ni se mogel ustavljati tema toplima, mehkima rokama, nevede, nehoče je sledil . . .

„Vidiš, tu v drvarnici je dovolj prostora za naju! Tu ne bova mokra, kakor bi bila, ko bi ti stal pod oknom in jaz slonela v njem! . . . In tu naju tudi nihče ne moti nocoj . . . nihče naju ne čuje! . . . Oh, ta nalive! . . . Kar vsa sem premočena!“ . . . Med temi že glasneje izgovorjenimi besedami sta njeni roki zopet izpustili Janeza.

Ta se je pa jel zdajci zavedati ter vzdramljati iz svoje otopelosti, ki ga je bila obvladala ob nepričakovanem pojavu njegove ljubice . . . „Kje sem? . . . Kaj je z menoj? . . . Kaj pomenja to? . . .“ se je vpraševal in v hipu mu je obsinil blisk malo, divno postavo Manice, ki si je uravnavala lahna površna oblačila . . . „Zakaj je prišla ven?!“ Grozovit tresk mu je udaril v ušesa, s treskom pa so mu zaječale znane besede . . . materine besede: „Jaz se ne lažem — stric se ni lagal — ona — ona je — —! . . .“ In bilo mu je, kakor bi mu bil kdo vrgel ogromen kamen ob grlo, ob prsi. V glavi se mu je zavrtelo in zamahnil je z rokama predse ter ujel pri tej priči Maničino roko; prsti njegovi so se vtisnili krčevito vanjo in hripavo, skoro surovo je kriknil: „Ti!“

„Janez! Za Boga! . . . Kaj ti je? . . . Joj . . . Janez ti . . . izpusti me!“ . . . Glas se ji je tresel od presenečenja in bolečine in v mladeniča se je ozrl v svitu bliska obledeli, prepadli dekletov obraz.

„Ti! Sedaj govori! . . .“

„Za Boga! . . . Ne stiskaj! . . . Ali —! . . .“ Dekle se je trudilo zaman, da bi izvilo roko stiskajočemu, jeklenemu objemu.

„Dekle . . . pri Bogu . . . govori! . . . Ali je res, kar — —“ Janezu so zamrle besede in glasno hropeč je še tem močnejše stisnil Manici roko. Nato pa je skoro zopet zagrgral: „Nisi peljala nocoj proti večeru mimo naše hiše . . . onega svojega vozička? . . . Dekle . . . govori! . . .“

„Iz-pu-usti! . . . Ti-i si pijan! Izpu-sti!“ je začela že skoro jokaje ter se še vedno zaman skušala osvoboditi skelečega stiskanja.

„In — in — nisi li videla matere moje in — in — nekega znanca?! . . . Nisi li zardela pred njim?! . . . Te li ni zbodla — slaba vest?! . . . Kaj?! . . . Pri Bogu — dekle! . . .“

„Ja-anez! Janez! Ti si — pil! . . . Jaz — jaz te ne poznam — nocoj! . . . Ne — ne poznam te! . . . In, o Bog! — kaj govoriš — kaj misliš o meni?! . . . Ne — ne — ne poznam te več! . . .“ Punca je bridko zaihtela.

„Dekle, ti imaš — slabo vest! . . . Slabo vest! . . .“ je hropel mladenič dalje in znojne kaplje so mu začele polzeti raz razbeljeni lici.

„Da, . . . da, . . . vest mi očita, da sem, . . . da sem ljubila — tebe!“

Punca je ihtela čimdalje bolj in njeno telo je trepetalo kot list trepetlike. „Nisem m-mislila, da si — tak! . . .“

Prstom Janezove roke je naenkrat jela odmirati moč . . .

„Jaz . . . jaz sem čul, da si — iz-gnanka! . . . Ah — grozno! . . .“ Sedaj je izpustil dekličino roko ter se prijel za obraz.

„O Bog — izgnanka . . . izgnanka . . . ker sem uboga reva, ker so moji starši revni . . . izgnanka, . . . ker si moram služiti kot borna služkinja vsakdanji kruh s težkim delom v — tuji hiši! . . . O zakaj sem morala priti ravno v to vas . . . zakaj nisem ostala raje v mestu, odkoder me je izvabil sedanji moj gospodar semkaj? . . . Oh, tu me vsi črte ter grde in opravljajo z vsakovrstnimi hudobnimi lažmi in ti — ti jim veruješ Janez, ti jim — veruješ! Oh, nikoli ne bi si mogla misliti, da si tak! . . .“

„Vse, kar sem čul danes o tebi, sem čul iz — materinih ust! . . .“

„Iz materinih! . . . Oh! . . . Mati tvoja me sovražijo, zato ravno, ker sem — uboga, revna služkinja, ker nimam ničesar . . . ker nimajo starši moji ničesar . . . in zato . . . zato pojdem proč od tod! Da ustrežem materi tvoji in — tebi! . . . Takoj jutri pojdem in nikdar več se ne vrnem, . . . nikdar več! . . . Oh, zakaj sem te tako ljubila?!“ Manica je omahnila na nizek sklad butar, ki so ležale takoj za njo, in zaplakala tako bridko, tako pretresljivo, da je zaskalelo mladeniča v srce.

Omahnile so mu roke, ki si so tiščale z dlanmi obraz, in živi sijaj neumornega bliskanja je odgrnil njegovim očem na butarah žedečo plakajočo ljubico. Jela se mu je smiliti v dno duše in skoro bi bil zaplakal še sam. Premagoval se je iztežka, naposled pa je jeknil mehko in proseče: „Ne jokaj!“

Toda ona je zajokala še bolj.

„Ne jo-o-kaj!“ je ponovil s trgajočim se glasom in debeli solzi sta se mu razlili po licih.

„In ti — ti me ni — si — ljubil — nikoli! . . . Nikoli! . . . Drugače ne bi tako — —!“

„Manica!“

Janezu sta se začeli tresti nogi in sklonil se je k plakajoči deklici ter segel po njej.

Ko je začutila ona, da so se je dotaknile njegove roke, se je naglo zganila, dvignila ter se mu vrgla slepo na prsi . . . „Oh, ti ne veš, kako sem te ljubila in — in kako te še — ljubim . . . ljubim!“ . . . In z drgetajočimi rokami je jela prižemati z vso močjo mladeniča na svoje grudi.

Janezu pa je vspavala sladka, opojna slast ves razum, vso razsodnost in tudi on se je oklenil tesno punce ter jo poljubljal in poljubljal. Skozi lahno oblačilo je začutil mamljivo toploto drhtečega života. Nikoli ni še trepetalo tako prosto, neovirano v njegovih rokah, na njegovih prsih mladostno žensko telo. Burno mu je vzkipela, zaplala kri . . . v celo bitje mu je legala trudna, opojna onemoglost . . . videl in čul ni več ničesar . . . zašibili sta se mu nogi . . . omagali . . . in več ni bil gospodar svoje volje . . . —

Nekaj hipov je bilo vse tiho, tedaj pa se je zablisnilo strahovito ter treščilo obenem, dasi je nevihta že malce ponehaval.

Treščilo pa ni v drvarnico ali v nje neposredno bližino, temveč konec vasi tik hiše stare Brdnice v orjaško, starodavno hruško ter razklalo košati vrh, da ga je omahnil ogromen del na tla ter drsnil z vejevjem ob streho in zidovje.

Brdnica, ki je že kaj težko klečala in vzdihovala pod sv. razpelom, se je zganila prestrašena ob tresku in trušču. Zaslutila je, da je prelomilo nje najljubše, najlepše drevo; v onih par nizkih sliv za hišo itak ni moglo treščiti. A vendar se ni razžalostila zbok usode ljubljene hruške, temveč prevzel jo je iznova silen strah za Janeza . . .

„Bog sam vedi, kje je sedaj! . . . Kod neki hodi v tej strašni noči?! Oh! . . . da le ni treščilo . . . da le ne trešči vanj! Oče naš, kateri si v nebesih . . .

Gotovo je šel pit v gostilno in morda se vrača ravno sedaj pijan domov in — o groza! — lahko se prevrne ob cestni jarek, po katerem dreve hudourniki in — O Bog! Varuj ga . . . varuj! . . . Ali pa obleži onemogel na cesti, na blatnih, mokrih tleh in — pre-

hladi se . . . zboli . . . O Bog! Usliši me! . . . Oče naš, kateri si v nebesih . . . Napije se gotovo nocoj . . . sicer ni pijanec . . . a v razburjenosti, tugi, jezi se opije rad kakor rajni oče njegov! . . . O Bog, dodeli mi, da se vrne . . . vrne skoro iz te strašne noči . . . vrne k meni! Oče naš, kateri si v — — —!“ . . .

In molila je, molila . . . Odmolivši se je ozrla proti vratom. A dasi so ostala zaprta, se ji je vendar vlila v srce sladka nada; zazdelo se ji je, da jo gotovo usliši Bog . . . da se gotovo vrne Janez v hišo ter ne krene ob povratku naravnost na kozolc. Videl bode še goreti svetiljko in Bog mu vdihne sklep, da stopi v sobo.

„K oni propali puncu vendar ni šel?! . . . Prepošten je, prepošten! In stričevi vesti je moral verjeti, sicer ga ne bi bila tako pretresla! . . . Oh, ta ženska! Kakor bi mu bila urekla, da se je tako zaljubil vanjo! Jedva par tednov je v vasi in že ga je ujela v svoje mreže! Prej se ni niti zmenil za dekleta . . . celo izogibal se jim je! Da se je morala pritepsti v Vrbo, da jo je moral privabiti ta nesrečni Lisjak k sebi za služkinjo! . . . Ubogemu Janezu je hlinila brezdvomno same lepe lastnosti, same vrline . . . in ga slepila in slepila . . . No, nocoj so se mu odprle oči — odprle še ob pravem času! Razburjenost, zbežanost mine in ž njo — ljubezen! . . . Trmast je sicer, toda vse mine, vse . . . In zopet bo stari Janez! . . . in lahko še dobi nevesto — pošteno, marljivo, bogato . . . Tedaj pa se mu tudi lahko izroči brez vseh skrbi posestvo! . . . Da se mu le nič ne zgodi nocoj, ako se je napil . . . Ali kaj, če je v pijanosti, v zmedenosti vendarle — šel k njej?! . . . Pa tega ni storil! Ne, tega ni storil moj sin! Toda pijanec ne ve, kaj dela . . . in če bi šel k njej, gotovo ga ona — — O Bog! — — A kaj mi je?! . . .“

Naenkrat jo je obšla težka slabost, v prsih jo je jelo dušiti in kar zavrtelo se ji je pred očmi; predolgo je že klečala, predolgo so jo morale razburljive, venomer se ponavljajoče misli, ki so jo odvrčale malone ves čas, odkar je klečala pod sv. razpelom, od zbrane, spodobne molitve. Klonilo jo je k tlom in skoro bi bila zdrknila na obraz; toda vzdržala se je, dasi težko, in še teže se je po večkratnih brezuspešnih poskusih dvignila na noge.

„Oh Janez! Ti . . . ti edini si kriv, da mi prihaja slabo!“ je zašepetala polglasno in bolestno. Pred njo, okrog nje se je vrtela ter plesala vsa soba in komaj je zdrsala s krilečima rokama, z negotovimi stopinjami počasi k postelji, ki je stala na srečo dokaj blizu „svetega kota“, zlezla nanjo ter poskusila leči; a sedaj ji je postalo

še slabše, hotelo jo je kar zadušiti. Stokaje se je sklonila zopet, ždela je nato dalje časa na postelji. Polagoma jo je slabost zapuščala . . .

Kar zaropčejo v veži težki koraki in takoj zatem so se odprla ravno nasproti postelje vrata in skozi nje je stopil Janez ves zasopel ter rdeč v obraz.

„Janez! . . . O hvaljen bodi Bog!“

„Ali še ne spite?! . . . Dobro, da ste še pokoncu!“

„Nisem mogla zaspati. Skrbi . . . skrbi so mi vzele spanje! . . . No, da si le doma! . . . Toda zakaj si mi ubežal, Janez . . . zakaj te ni bilo toliko časa?! Ali nimaš nič usmiljenja z menoj?! Glej, ravnokar mi je bilo silno slabo . . . še sedaj mi ni po vsem dobro. Kje pa si bil vendar? . . .“

Janez je pogledal široko z vodenimi očmi, vrgel malomarno klobuk na mizo ter se odrezal po kratkem molku glasno in odločno: „Pri Manici!“

Starko pa je zadelo, kakor bi jo bil sunil z roko ob prsi, in zdrknila je s postelje na nogi ter vzkliknila v tajnem strahu vsa vznemirjena: „Janez!“

„No?“

„Ti-i si — pil!“

„Ne maram lagati . . . Da, tudi!“

„O sveti Bog!“

„A sem trezen mati . . . umejete . . . trezen ko nikoli! In nocoj hočem govoriti z vami — trezno, pametno besedo in to kar brez vseh — ovinkov! Jaz se hočem namreč — — oženiti . . . mati! In moja žena bode — — — Manica! . . .“

„Ka-a-aj? . . . Sin, . . . sin, ti-i si — pijan! . . .“ Starki je zastala sapa in vsa presenečena, prepadla, onemogla se je oprla ob postelj.

„Nikoli nisem bil še tako — trezeni.“

„Pijan! . . .“

„O trezen . . . trezen! . . . Moja žena bode . . . Manica! . . . Hočem jo vzeti, ker sem — pošten, ker hočem ostati pošten in ker brez nje . . . ne morem in . . . ne morem —!“

„Ka-aj? . . . Kaj govoriš?! . . . Sin — zmedlo se ti je . . . pijan si in zato pojdi — spat! . . . Spat — pojdi, pravim ti . . . prosim te in ne vznemirjaj me . . . ne muči me! . . . Jaz sem slaba . . . bolna —! . . .“

„O, spat pa ne grem, dokler se ne izgovoriva . . . in ne grem! Manico edino vzamem . . . druge naj vzame vrag! Manico . . . edino!“

„Nikdar . . . da veš, . . . nikdar! . . .“ V Brdnici je jela nenadno vzkipevati zbok uporne trdovratnosti sinove nepremagljiva, silna jeza. „Te . . . te . . . propalice . . . nesramne . . . proklete —! . . .“

V mladeniču pa je tudi zakipelo in stopil je korak naprej. „Mati, vi . . . vi je ne bodete obrekovali! Ne bodete je . . . pravim vam! Vi jo sovražite, ker je . . . uboga! . . . In tistemu stricu, tistemu lažniku prokletemu, kateremu ste tako radi verjeli . . . tistemu posvetim, zamašim gobec na veke! . . . Njo edino . . . da veste . . . njo edino — —!“

„Ako ne pu-ustiš te . . . nesramne vlačuge . . . ciganke . . . nisi več moj — sin! . . . Ne, nisi moj — sin! . . .“

„In vi . . . vi ne moja — mati! . . . Razumete?! . . . O imejte ga, pojejte ta svoj dom . . . to bajto proketo, a jaz . . . jaz pojdem po svetu na Prusko ali drugam, kamor gredo drugi, in dela dobim povsodi . . . živel bodem lahko pošteno! . . . Manica pa pojde z menoj! Ho! Ho! . . . O, še nocoj lahko odrineva! . . . Ho! kar nocoj pojdeva — cula je hitro zvezana — denarja dobim nekaj na posodo pri Trpotcu, nekaj ga ima tudi ona! . . . Kar nocoj!“ Mladenič, ki je med hripavim kričanjem dvigal in kazal materi grozečo pest, se je obrnil ter opotekel proti svoji skrinji, ki je stala ob steni poleg vrat, jo odprl in jel vleči obleko iz nje.

Brdnica je povsem otrpnila in onemela za nekaj hipov, nato pa se prestrašena, razburjena, užaljena in ranjena do smrti pognala od postelje, ob katero se je še vedno opirala, do mize, hoteč k sinu, a nenadoma jo je prijel . . . „Janez! . . . Usmili —! . . . Oh, slabo mi prihaja . . . Ti si kriv! . . . Ti —! . . .“ Zdajci ji je bilo, kakor bi ji bil zasadil sin smrtonosen nož ravno v srce . . . odmrta ji je sapa . . . stresla se je po vsem žtvotu . . . odrekli sta ji nogi in omahnila je izprva na bližnji stol ob mizi, potem pa s stola vznak na tla.

Sin je čul njene vzdihe ter padec, se zravnal, ozrl in zagledal mater na tleh. V hipu ga je minila jeza in neizrekljiva groza ga je pretresla do mozga.

„Mati!“ je zaklical čez kratko s hripavim glasom. A starka se ni več zgenila in noben glas, noben vzdih mu ni hotel javiti, da živi.

„Mati!“ je ponovil še bolj hripavo, se stréznil povsem in planil k ležeči, zdrknil pred njo, jo prijel za hladni roki, prijel za rami ter jo jel krčevito tresti . . . Vse zaman — nikakega pojava več o

življenju! . . . Nič se ni zgenilo več — le oči so se odprle — steklene, kalne, mrtve oči ter ga pogledale tako pretresljivo otožno, tako brezmejno očitajoče . . .

„Mati! Mati! Mati! . . .“

In vrgel se je v nepopisnem obupu strastno na tiho, mirno roditeljico in zaplakal in potožil z groznim glasom, da se je streslo po sobi. Grenke solze, ki so mu zapolzele izprva iz oči, so iztekle skoro . . . in on je plakal dalje brez solz, plakal tem silneje in strašneje . . . Slednjič pa mu je opešal tudi glas, ostalo je le naporno hropenje in grgranje.

Črez dolgo se je vzpel kvišku, vzdignil mrtvo mater ter jo nesel in položil na posteljo.

Zdajci se mu je zazdelo, da so se zgenile v hipu mrtve ustnice in da je zopet dahnilo iz njih tiho in bolestno: „Ti si kriv!“ . . . In skočil je od postelje in začel begati kakor brezumen po sobi ter vzklikati pridušeno in zagrljeno, stiskaje z rokama, krčevito zgrbljenima v pesti, od znoja zaliti senci: „Kaj sem storil?! Kaj sem storil?! Kaj sem storil?! . . .“

In skoro je čul šepetati neki grozeč glas strašen odgovor, strašno obsodbo: „Umoril si mater . . . rodno mater! . . . Morilec! . . . Proklet, stotisočkrat proklet!“

Bolj ko je begal, tem glasneje se je javil oni grozeči glas, od vseh strani mu je zvenelo, kakor bi mu klicale gluhe stene: „Morilec matere! Morilec! . . . Proklet, stotisočkrat proklet!“

Naenkrat se je domislil Manice in obstal . . . Spomnil se je nocojšnjega sestanka, spomnil drvarnice, spomnil strastnih poljubov, strastnih objemov . . . in spomnil, zavedel se — — — tistega, kar se je bilo zgodilo in . . . zagnusilo se mu je dekle . . . zagnusil se sam sebi v dno duše. „Izgubljen sem — izgubljen! . . .“ je kriknil v obupu na glas in mahoma zapazil, da postaja okrog njega temno.

Ozrl se je na posteljo in videl, da se zgrinja senca nad mater; komaj je razločil slednjo od posteljne odeje . . . Pogledal je urno v nasprotno stran na mizo. Tu je prasketaje dogorevala svetiljka, tu se je porajala senca.

Noč — tema, neprodorna in grozna objame sobo, pade na mrtvo mater, pade nanj! . . . Tema, strašnejša od — smrti!! — A on še živi . . . še diha . . . še čuti! Toda on čuti samo še — temo, svinčenotežko, dušečo in brezkončno temo v srcu, v duši . . . temo vsepovsodi, vsenaokoli. — —

In že ga je prevzelo z nepremagljivo silo. Opotekel se je proti vratom, planil razoglav zopet v noč in jel na vso moč bežati . . . bežati . . .

Za goro je pojemalo bobnenje groma. A njemu je bilo, kakor bi bil kdo od tam . . . iz daljave . . . z onega sveta z zamolklim glasom poklical za njim: „Morilec! . . . Proklet! Proklet! . . .“

Pretreslo ga je do mozga. In' še bolj je bežal, bežal, slepo in neutrudno, bežal brez konca in cilja v tej brezkončni, grozni noči — pred brezkončno, grozno nočjo . . . „Morilec! . . . Proklet! Na veke . . . proklet!“ . . .

Pa mi je žarek upa . . .

Spet mi je žarek upa
v dušo temno posijal;
in za trenotek strupa
čašo iz rok sem dal.

Tebe sem videl, devica. —
„Hočeš li moja biti?
Nimam ne tete ne strica,
ki bi ju mogel ljubiti.“

„Tebe bom, dekle, ljubil,
ljubil do konca dni
in te pri mamki zasnubil,
če ti srce želi . . .“

Pa ta lepa devica
ni me marala —
jeze zardela je v lica
in me karala.

Pa mi je žarek upa
z duše temne pohitel —
čašo polno strupa
v roke zopet sem vzel.

B. Baebler.